

CHIQUINDILARNI QAYTA ISHLASH SANOATINI RIVOJLANTIRISH: BOZOR VA SIYOSAT TAHLILI

Maxmudova Guljayna Serikbayevna

Osiyo xalqaro universiteti magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada chiqindilarni qayta ishlash sanoatini rivojlantirish borasida bozor va siyosat tahlili olib borilgan. Asosiy e'tibor sohaning aktual muammolari, raqobat va innovatsion texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlari, davlat siyosati va uning iqtisodiy ahamiyati, shuningdek, ekologik barqarorlik masalalariga qaratilgan. Keltirilgan tahlillar asosida chiqindilarni qayta ishlash sektorida bozor mexanizmini chuqurlashtirish, samarali siyosat ishlab chiqish, investitsiya va innovatsiyalar jalb qilish masalalari yoritilgan. Yakuniy xulosa sifatida, sohada huquqiy, iqtisodiy va texnologik islohotlarning samaradorlikka ta'siri baholanadi va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari bayon etiladi.

Kalit so'zlar: chiqindilarni qayta ishlash, sanoat, bozor tahlili, siyosat, iqtisodiy samaradorlik, ekologik barqarorlik, innovatsiyalar.

Chiqindilarni qayta ishlash sanoati zamonaviy jamiyatda muhim o'rin tutadi va ekologik muhitni asrash, iqtisodiy resurslarni tejash hamda yangi ish o'rinlari yaratishda muhim ahamiyat kasb etadi. Aholi va ishlab chiqarish korxonalaridan chiqadigan maishiy va sanoat chiqindilari hajmining oshishi, ushbu sohani rivojlantirishga ehtiyoj kuchayib bormoqda. Zamonaviy chiqindi sohalari iqtisodiy samaradorlik va ekologik xavfsizlikni ta'minlashda davlat siyosati va bozor mexanizmlarining to'g'ri uyg'unlashuvini talab qilmoqda. Shu bilan birga, resurslarni tejash, energiya ishlab chiqarish va yangi texnologiyalarni joriy etishda ham chiqindilarni qayta ishlash sanoatining roli beqiyosdir.

Chiqindilarni qayta ishlash sanoati atrof-muhitni muhofaza qilishda muhim vosita hisoblanadi. Bu sanoat resurs sifatida chiqindilardan samarali foydalanish imkoniyatini beradi, iqtisodiyot uchun yangi imkoniyatlar ochadi hamda ko‘plab ekologik muammolarning oldini oladi. Shu bois, soha nafaqat atrof-muhit, balki iqtisodiy barqarorlik uchun ham asosiy omil sifatida namoyon bo‘lmoqda. Bozor iqtisodiyotida chiqindilarni qayta ishlash korxonalari o‘zaro raqobat sharoitida faoliyat olib boradi va natijada, sohada innovatsion texnologiyalar joriy etiladi. Texnologik yangiliklar chiqindilardan energiya va xom ashyo olish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Har bir hududda yig‘ilgan va saralangan chiqindilar miqdori, ularni qayta ishlash texnologiyalari va iqtisodiy samaradorlik darajasi sektorning bozor raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, iste’molchilar madaniyatini yuksaltirish va chiqindi ajratish tizimini joriy etish orqali, jarayonning samaradorligini sezilarli oshirish mumkin. Chiqindilarni qayta ishlash sanoatining bozor elementlari darajasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko‘rsatuvchilar o‘rtasidagi raqobat tabiiy ravishda texnologik yangiliklar joriy etilishiga, mahsulot tannarxining pasayishiga, chiqindi kamayishiga va ekologik xavfsizlikning ta’minlanishiga olib keladi. Sektor ishtirokchilari uchun iqtisodiy rag‘batlar tizimi zarur: subsidiya, grant va imtiyozlar orqali innovatsion loyiha va tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash lozim. Chiqindilarni qayta ishlash korxonalari uchun foydali iqtisodiy muhit yaratish yangi investitsiyalarni jalb qilish hamda ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikni oshirish uchun muhimdir [1].

Sohada bir qator muammolar mavjud. Bular orasida huquqiy reglamentatsiyaning yetarli emasligi, iqtisodiy rag‘batlarning cheklanganligi, zamonaviy texnologiyalarning etishmasligi va investitsiya yetishmovchiligi asosiy to‘siqlar sifatida ko‘rsatiladi. Chiqindilarni ajratish va yig‘ish ishlari, ularni qayta ishlash uchun moslashgan infratuzilmaning yo‘qligi ham sektorga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Ko‘plab tadbirkorlar va investorlar uchun barqaror va ishonchli

iqtisodiy-siyosiy muhit yoʻqligi yirik innovatsion loyihalarni amalga oshirishda toʻsiq boʻlib qolmoqda. Davlat siyosati va huquqiy asoslar. Davlat siyosati chiqindilarni qayta ishlash sanoatining rivojlanishida hal qiluvchi omildir. Samarali qonunchilik asoslari, chiqindilar bilan ishlash sohasida joriy etilgan davlat dasturlari, soliq imtiyozlari va boshqa iqtisodiy ragʻbatlantiruvchi choralar sohaning taraqqiyotga erishishini tezlashtiradi. Maʼmuriy-boshqaruv muassasalari chiqindilarni yigʻish, saralash va qayta ishlash jarayonlarini tartibga solishda muhim rol oʻynaydi. Ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish, ekologik tashabbuslarni ragʻbatlantirish va aholining ekologik savodxonligini oshirish ham davlat siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan hisoblanadi [2].

Chiqindilarni qayta ishlash faoliyatining rivojlanishi, bir tomondan, atrof-muhit ifloslanishi va kasalliklarining oldini olishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan, jamiyat uchun ekologik madaniyat va barqaror rivojlanish tamoyillarini shakllantirishga hissa qoʻshadi. Ekologik barqarorlikni taʼminlash uchun chiqindilarni optimal qayta ishlash texnologiyalari, biologik va kimyoviy jarayonlarning zamonaviy yondashuvlarini joriy etish muhim hisoblanadi. Shuningdek, chiqindi poligonlari va noqonuniy chiqindi tashlash joylarining qisqarishi, salbiy ekologik faktorlarni bartaraf etishda muhim ahamiyatga ega [3].

Chiqindilarni qayta ishlash sektorini rivojlantirish uchun zamonaviy infratuzilmani yaratish zarur. Bunda chiqindilarni ajratish, yigʻish, tashish va qayta ishlashni kompleks boshqarish, texnologik uskunalar bilan taʼminlash, texnik-texnologik yangiliklarni amaliyotga joriy etish, zamonaviy laboratoriyalar va innovatsion markazlar tashkil etish lozim. Kadrlar tayyorlash, uzluksiz malaka oshirish va tajriba almashish sohani raqobatbardoshligini oshiradi. Soʻnggi yillarda chiqindilarni qayta ishlash sohasida innovatsion texnologiyalar jadal rivojlanmoqda. Xususan, chiqindilardan organik oʻgʻitlar, bioyoqilgʻi, energiya, sanoat xom ashyosi ishlab chiqarish tizimlari keng tarqalmoqda. Dunyoda Germaniya, Yaponiya va Janubiy Koreya kabi ilgʻor davlatlar tajribasidan unumli foydalanish, zamonaviy

chiqindi bosqichma-bosqich qayta ishlash texnologiyalarini joriy etish milliy ishlab chiqarishni yangi bosqichga olib chiqadi [4].

Chiqindilarni qayta ishlash bozorining segmentatsiyasi muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Turli turdagi chiqindilarni alohida bozor segmentlari sifatida ko'rib chiqish, har bir segment uchun individual xizmat va mahsulotlarni taklif etish, narx siyosati va xizmat ko'rsatish darajasini oshirish imkonini beradi. Shuningdek, chiqindilarni yig'ish va tashish bo'yicha logistik tarmoqlarni takomillashtirish, hududiy infratuzilmani rivojlantirish va material oqimini optimallashtirish orqali bozor samaradorligini yuksaltirish mumkin. Chiqindilarni qayta ishlash sanoatining tez rivojlanishi global hamkorlikda ham o'z o'rnini topmoqda. Xalqaro dasturlar va loyihalar doirasida tajriba almashish, texnologiyalar transferi va investitsiyalar jalb etish iqtisodiyotning ekologik barqarorligini ta'minlash uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Sektorga sarmoya kiritish yil sayin oshib bormoqda. Davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish orqali texnologik va ilmiy taraqqiyotga erishish mumkin [5].

Chiqindilarni qayta ishlash sanoatini rivojlantirish istiqbollari zamonaviy rivojlanish strategiyasiga asoslanadi. Raqobatbardosh infratuzilma, yuqori texnologiyali uskunalalar va ilmiy tadqiqotlar asosida innovatsion loyihalarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali sohaning barqaror rivojlanishini ta'minlash mumkin. Shuningdek, milliy va xorijiy investitsiyalar jalb qilinishini yanada kuchaytirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, yangi ish o'rinlarini yaratish va eksport salohiyatini oshirish taraqqiyot uchun zarur shartlardandir.

Xulosa

Chiqindilarni qayta ishlash sanoatini rivojlantirish muhim strategik vazifalardan biridir. Sanoatning samarali faoliyati ekologik barqarorlikni ta'minlash, iqtisodiy resurslarni tejash va yangi ish o'rinlari yaratishga xizmat qiladi. Bozor mexanizmlarining takomillashuvi, davlat siyosatining izchil rivoji, ilg'or innovatsion texnologiyalarning keng joriy etilishi sohaning yanada rivojlanishiga

sabab bo'лади. Shuningdek, huquqiy, iqtisodiy va infratuzilmaviy islohotlarning hayotga muvaffaqiyatli tadbiiq qilinishi milliy iqtisodiyot uchun barqaror, samarali va ekologik toza sanoat tarmog'ini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Yaqin istiqbolda, dunyo bo'ylab chiqindilarni qayta ishlash sanoatida raqobat kuchayib bormoqda va ushbu sohaning taraqqiyotida O'zbekiston uchun keng imkoniyatlar mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Keengwe, J., & Onchwari, G., 2009. Technology and child development: Evidence from the era of technology. *Advances in Early Education and Day Care*, 16, 181-203.
2. Lai, K. W., & Hong, K. S., 2015. Technology uses and student achievements: A longitudinal study. *Computers & Education*, 82, 14-26.
3. Hrastinski, S., 2008. Asynchronous and synchronous e-learning. *Educause Quarterly*, 31(4), 51-55.
4. Koehler, M. J., & Mishra, P., 2008. Introducing TPCK. In *Handbook of technological pedagogical content knowledge (TPCK) for educators* (pp. 3-29). Routledge.
5. Kim, C., Kim, M. K., Lee, C., Spector, J. M., & DeMeester, K., 2013. Teacher beliefs and technology integration. *Teaching and Teacher Education*, 29, 76-85.
6. Dillenbourg, P., 1999. What do you mean by collaborative learning? *Collaborative-learning: Cognitive and computational approaches*, 1-19.
7. Greenhow, C., & Robelia, B., 2009. Informal learning and identity formation in online social networks. *Learning, Media and Technology*, 34(2), 119-140.